

Kinderlijk ongerief

Haagse Post, 14-02-2001

Jaap Goedegebuure

Is een kind per definitie gelukkig? Je zou het haast gaan denken als je ziet hoeveel schrijvers met vertedering op hun jeugd terugkijken. Telkens weer wekken ze de indruk dat ze bij het bereiken van een zekere leeftijd verdreven werden uit een paradijs, dat ze alleen al om reden van het verlies idealiseren. Ik ben maar half overtuigd door zo'n idyllische voorstelling van zaken. Zoals alles wat voorbij is en nooit meer terugkomt, worden ook de kinderjaren overgewaardeerd. Wie beschikt over een scherpe herinnering en als kind al een gevoelige natuur was, zal zich realiseren dat de melancholie van de volwassenheid geworteld is in de onbestemde weemoed waardoor elk sensibel wezen wordt bezocht zodra hij of zij een zekere staat van bewust zijn heeft bereikt. E. de Perron heeft dat ingezien toen hij in *Het kind dat wij waren* dichtte over "de leugen van de kinder tijd".

Het is het liefst portret aan onze wanden, dit kind in diepe schoot of wijde handen, met reeds die donkere blik van vreemd wantrouwen.

"t Eenzame kleine kind, zelf lang verdwenen, dat wij zo fel en reedloos soms bewenen, tussen de dode heren en mevrouwen.

Hier wordt de splijtzwam gesignaleerd die elk intelligent en in zichzelf gekeerd mens al vroeg verscheurt: de tegenstelling tussen een ik dat ervaart en ondergaat en een ik dat zichzelf en anderen waarneemt. Het is de waarnemer in het kind die niet zelden uitgroeit tot een schrijver, en het is op zijn beurt de schrijver die moet schipperen tussen (opnieuw) beleven en reflecteren. Persoonsverdubbeling, vervreemding en botsingen tussen droom en ontzuivering zijn niet zelden de begeleidende verschijnselen. Deze algemene karakteristiek van een bepaald soort schrijverschap is woord voor woord van toepassing op de twee boeken die Nicolette Smabers tot nu toe heeft gepubliceerd. Het eerste, *De Franse tuin*, verscheen vier jaar geleden en werd bij die gelegenheid terecht geprezen vanwege de subtiliteiten op stilistisch en psychologisch vlak. Nu is er *Portret van mijn engel*, dat de kwaliteiten van het eerste boek overtuigend bevestigt. Ook inhoudelijk zijn er nog al wat overeenkomsten. In beide gevallen betreft het de evocatie van een jeugd; kenmerkend daarbij is de spanning tussen de door fantasie beheerste binnenwereld van het kind en de verstarde buitenwereld waar de "dode heren en mevrouwen" het voor het zeggen hebben. Deze spanning doet zich

sterk gelden in de visie van de kinderlijke hoofdfiguur, en dat niet alleen omdat haar blik versmelt met die van een ouder en wijzer geworden verteller, maar ook vanwege de omstandigheid dat zij zich wel en niet wil conformeren aan de normen en conventies van de volwassenen in haar omgeving. Dat komt duidelijk aan het licht in de proloog die voorafgaat aan het lange titelverhaal van Smabers" nieuwe bundel. Het gaat daar over de hinderlijke beelden die bij de vrouwelijke verteller opkomen tijdens een uur van slapeloosheid. "Een Zwarte Piet met borsten en de stem van mijn oudste zus.

Een pop met gouden vlechten, de lijm liet los, waardoor de pruik niet netjes op zijn plaats bleef zitten, maar als een pet op het kopje. Een dagboek waar ik mijn geheimen in had moeten schrijven, maar het slotje was kapot." Al die beelden wekken een gevoel van schaamte op, die de ik ook voelt "zodra de werking van het een of ander als "n vulsel door de bekleding stak". Schaamte in de hier aangeduide zin is het voornaamste ongerief waardoor de ziel van een gevoelig kind gekweld wordt. Dat klinkt wat pathetisch, maar het is de schrijfster zelf die me tot deze bewoordingen verleidt, nu ze haar verhaal begint met een signalement van het "zieltje" van haar hoofdpersoon, "dat hinderlijk geval vol tegenstrijdigheden en gebreken, half boekhouder, half schoolmeester, maar toch ook niet zonder vorm en kleur". Dat het kinderlijk alter ego zoveel met haar ziel te stellen heeft, is al een aanwijzing dat het binnen de schijnbare eenheid van de persoonlijkheid flink kan wroeten en wringen.

En de gene waarmee al die frictie gepaard gaat, geeft op haar beurt weer aanleiding tot een verdieping van de kloof tussen binnen- en buitenwereld. Er is een manier om die kloof te dichten en die wordt geboden door de macht die men zich over de taal kan verwerven. Door te onderzoeken wat woorden allemaal kunnen bewerkstelligen, probeert het kleine meisje iets van die macht naar zich toe te trekken, zonder veel succes overigens. Pas wanneer ze ouder is en al herinnerend en vertellend naar zichzelf terugkijkt, beseft ze wat er ontbrak: het ene stukje dat de puzzel van het verhaal compleet moest maken. Niet dat ze dat achteraf gevonden meent te hebben; maar een scherp geformuleerde vraag is ook een antwoord. Trouwens, het verhaal is niet rond te krijgen. In De Franse tuin komt een opa voor die al vertellend van het ene sprookje in het andere glijdt. Hij verontschuldigt zich daarvoor met een beroep op "de vrije vogels" van zijn oude geest. Als er al een ideaalbeeld in het werk van Niolette Smabers te vinden is, dan wordt het belichaamd door die opa.